

הרב יונה ריס

אב"ד שיקאגו-ארה"ב

ור"מ בישיבת רבנו יצחק אלחנן, נוא יארק

נתינת גט אחר חתימת הצדדים על הסכם קדם נישואין

א. הקדמה

ההסכם קדם-נישואין של הסתדרות הרבנים דאמריקא כבר ידוע ומפורסם בארה"ב כדבר דהוי תיקון גדול בישראל לפתור בעיות של עגונה. ויש להכיר טוב למחברו, האב"ד של הבית דין דאמריקא, מו"ר הרה"ג הרב מרדכי וויליג שליט"א, שמסר את עצמו בלב ונפש ובשקידה רבה כדי לחבר את ההסכם הזה לפני יותר משלשים שנה בייעוץ עם הגאון הרב זלמן נחמי' גולדברג זצ"ל ורבנים גדולים אחרים. ובמשך השנים זכיתי לעבוד איתו בהוספת שינויים ושיפורים בתוך נוסח ההסכם. והיות שיש שפקפקו בהסכם הזה, ובפרט מטעמים של אכיפת גט ואמצעות אכיפה ממוניים להביא לידי גט, עלה בדעתי שכדאי לברר את האופי והפרטים של ההסכם הזה, ולמה זה לענ"ד תקנה טובה לבני ארה"ב.

יש שני קטעים עיקריים בהסכם קדם-נישואין של ההסתדרות הרבנים דאמריקא:

א. הקטע הראשון – הבעל והאשה מסכימים שאם תהיה קטטה ביניהם, וצד אחד תובע להתגרש, יכול צד האחד להזמין את צד השני בפני בית דין מסוים, כגון הבית דין דאמריקא, לפסוק בענין התביעה.

ב. הקטע השני – הבעל מחייב את עצמו לתת סך של מאה וחמשים דולר בכל יום לאשתו בשביל מזונותיה מהזמן שלא ידורו ביחד, ומאז הבעל יהיה חייב לתת לה את הסכום הזה בכל יום כל עוד שהם נשואים כדת משה וישראל אא"כ היא תסרב לבוא לדין או אם היא לא תציית להחלטת או הצעת ביה"ד. והסכם זה נותן עידוד לבעל לתת גט בהקדם האפשרי אם אין שום סיכוי של שלום בית שאם לא יתן לאשתו גט בדרך כלל יצטרך הבעל לשלם את החוב הזה במשך כל חייו.

ב. בעיית גט מעושה

ולגבי פרטי ההסכם הזה יש לתת רקע הלכתי. ידוע ההלכה שגט מעושה פסול (עיין יבמות קו.). הרמב"ם (ריש הל' גירושין) מביא עשרה דברים שהן עיקר הגירושין מן התורה, ואחד מהם שצריך הבעל לתת הגט מרצונו ולא על ידי עישוי, והמקור שהביא (הל' גירושין פ"א הלכה ב) הוא מהפסוק "והיה אם לא תמצא חן בעיניו", וילפינו מזה שהבעל צריך להחליט בעצמו וברצונו לתת גט

לאשתו. והרשב"ם (בבא בתרא מח. ד"ה וכן אתה אומר) מביא את הקרא "ונתן בידה" (דברים כד:א) ללמד ש"ונתן – מדעתו משמע".

אולם במקרים חריגים פסקינן שכופין את הבעל לתת גט לאשתו, כמבואר בשו"ע (אה"ע סי' קנד), וכגון במקרה של בעל הרגיל להכות את אשתו (רמ"א שם סע' ג בשם יש אומרים). והרמב"ם (הל' גירושין פ"ב הלכה כ) מסביר שאפילו במקרים כאלו, כשהדין נותן שכופין את הבעל לגרש את אשתו, למעשה הוא נותן את הגט מרצונו מפני שהוא רוצה בפינימיות לבו, "לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו". זאת אומרת, לפעמים צריכים להכות את היצר הרע ממנו עד שיזכור הבעל את הרצון האמיתי שלו לנהוג כדת משה וישראל.

ולפ הרמב"ם יש רשות על פי הלכה לכופ את הבעל לתת גט אפילו באופן שאומרת האשה על בעלה שמאס עלי, וז"ל הרמב"ם (הל' אישות פ' י"ד הלכה ח) אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה שאין בת ישראל כשביות חרב להיבעל לשנוי לה עכ"ל. אולם פסקינן כשיטת רבינו תם (עיין תוס' כתובות סג: ד"ה אבל אמרה מאס עלי), שאע"פ שבודאי לכ"ע אין בנות ישראל כשביות חרב, מ"מ אין לכופ את האיש לתת גט בטענה של מאס עלי.

ג. הרחקות דרבינו תם וחוק הגירושין בנוא יארוק

אבל בכל זאת כתב רבינו תם (ספר הישר, מדור התשובות סי' כד) שאומרים לבעל במקרה שטענה האשה שמאס עלי שנכון לו לגרש את אשתו, ומותר להרחיק אותו בכמה אופנים כגון לא לדבר עמו או לישא וליתן עמו ולהאכילו ולהשקותו וכדומה, עד שיסכים לתת לה גט, וכן פסק הרמ"א כמותו (אה"ע סי' קנד, סע' כא). ועל פי שיטת רבינו תם קוראים את ההרחקות האלו בשם הרחקות דרבינו תם. והחילוק בין כפייה להרחקה הוא שבכפייה מטילים קנס על האיש, שכופין אותו בגופו או שלוקחין ממנו ממנו, אבל באופן של הרחקות דרבינו תם רק מונעים ממנו רווח, שלא נותנים לו דברים נוספים שיתכן שהוא רוצה בהם, אבל לא לוקחין ממנו כלום. ואף על פי שהיו מפקפקים בהרחקות דרבינו תם בזמן הזה (עיין בפת"ש שם ס"ק ל בשם הגבורת אנשים), הדבר כבר מקובל מכמה פוסקי זמננו (עיין שו"ת יביע אומר אה"ע ח"ז סי' כג) שיש לפסוק אפילו בזמן הזה על פי הרחקות דרבינו תם כשהבית דין מחליט שמצוה או נכון לבעל לתת גט לאשתו, וכגון במקרים שטוענת האשה על פי שיקולים סבירים שהבעל מאס עליה.

והחילוק הזה בין הטלת קנס לבין מניעת רווח, מספק הסבר למה שפסק הרה"ג הרב משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה אה"ע ח"ד סי' קו) שמותר על פי דין לקבוע חוק ע"פ הממשלה שמונע מבעל הרוצה לקבל צו גירושין אזרחיים עד שיתן גט לאשתו, מפני שזה נחשב רק למניעת רווח שאין לבעל זכות על פי תורה לקבל גירושין אזרחיים מהמדינה. ואם הבעל דורש גירושין אזרחיים, בודאי הוא אינו רוצה עוד בחיי הנישואין, ונכון להטיל עליו הרחקה כעין זה אם

מתנגד לתת גט לאשתו. וזה היה הבסיס לחוק הגירושין הראשון בנוא יארק משנת 1986 למנינם שבדרך כלל היה לנחת רוח לרבנים.

אבל בכל זאת צריכים להיזהר שלא ילחוצ את הבעל בדברים של קנס יותר ממה שפוסק בית דין מוסמך שמותר לעשות על פי הדין, שאם לאו יש חשש של גט מעושה. ולכן התרעמו כמה פוסקים (עיין במאמר של הרה"ג הרב צבי גרטנר, "קונטרס חוק הגירושין", בקובץ ישורון כרך ח' עמוד תקטז), וביניהם הגאון הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל והגאון הרב שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל (תשובת הגאון הרב אלישיב הועתק בקובץ תשובות חלק ב, סי' קז, ובקובץ ישורון הנ"ל עמוד תקלה-תקלו, עם הוספת דברי הגרשז"א) נגד חוק הגירושין השני בנוא יארק (משנת 1992 למנינם) שקבע שיש לשופט הערכאות הפוסק על הגירושין האזרחיים לקחת בתוך החשבון את העובדה שבעל סירב לתת גט לאשתו כשקובע את אופן חילוק הנסכים בין בני הזוג או כשקובע כמה כסף חייב הבעל לשלם בעד מזונות אשתו. ובאמת היה קצת לפלא שלא היה כתוב שאם האשה הזמינה את הבעל לבית משפט כשהבעל רצה ללכת לבית דין לדון שם שח"ו שיהיה לאשה איזה זכויות ממוןיות בבית משפט. ומכל מקום היה ברור שאם השופט יחייב את הבעל יותר מהרגיל כדי ללחוצ אותו לתת גט, תהיה בעיה של גט מעושה. וכך כתבו הרב אלישיב זצ"ל והרב אוירבעך זצ"ל בתשובתם.

וזכורני כשהתחלתי לעבוד בעולם בתי הדין לפני עשרים וחמש שנים (בשנת תשנ"ח) זכיתי להשתתף בקבוצה של רבנים חשובים, וביניהם הרה"ג הרב שרגא פייוול כהן זצ"ל ויבלח"ט הרה"ג הרב מרדכי וויליג שליט"א והרה"ג הרב שמואל יהודה ליב לאנדעסמאן שליט"א, ועוד עסקנים מפורסמים, שהשתדלו להציע כמה שינויים בחוק הזה כדי לשפר אותו על פי דין (כפי שהציע הרה"ג הרב אלישיב זצ"ל בתשובתו שכדאי לעשות), ונשלח מכתב ע"י הרבנים הגאונים הנ"ל עם ההצעות האלו להגאון הרב אלישיב זצ"ל, אבל השיב הרב אלישיב בתחלת שנת תשנ"ט (הועתק בקובץ תשובות הנ"ל) שאין השינויים מספיקים לתקן את החוק. ולכן בדרך כלל בתי הדין בארה"ב אינם סומכים על החוק הגירושין השני בנוא יארק. ואם במקרה מסוים הבעל נלחץ לתת גט מפני שמאיימים אותו על פי החוק הזה, מתנגדים בתי הדין מלסדר את הגט מחשש שזה יהיה גט מעושה.

ד. הצעות ונוסחאות של הסכמי קדם-נישואין לשעבר

אולם ברור ממה שכתב רבינו תם (כנ"ל אות ג) שאפילו כשטוענת האשה שבעלה "מאס עלי" ואינה יכולה לדור אתו, שמתקנים הרחקות כדי להשפיע עליו לתת גט, שיש אחריות מוטלת על הרבנים ובתי דין לטפל בעבור נשים עגונות כמה דאפשר, וכלשון הגמ' (גיטין יט:): שעושים תקנות כדי "שלא יהו בנות ישראל עגונות". ונראה שמטעם זה היו במשך השנים כמה הצעות לתקן הסכמי קדם-נישואין בנוסחאות שונות לפתור את הבעיה של עגונות. וכמובן חשוב מאד לעשות הסכם כזה באופן המועיל שלא תהיינה בעיות של גט מעושה, וגם שיהיה ההסכם כשר על פי דין תורה.

ומאד התלבטו כמה גדולי ישראל לחבר הסכם כזה שיהיה מועיל לפתור בעיות של עגונות. למשל הגאון רב בצלאל ז'ולטי זצ"ל הציע (במאמר שהודפס בקובץ פרדס, שנה נז [תשמ"ג], חוברת ז', עמ' 8-6) נוסח הסכם גירושין שיחייב את הבעל לתת מזונות לאשתו כשיהיה כבר גירושין אזרחיים מטעם שאשה שהיא כבר מגורשת על פי המדינה נחשבה כמגורשת ואינה מגורשת שחייב בעלה לתת לה מזונות (עיין כתובות צז:; שו"ע אה"ע סי' צג סע' ב), ומטעם זה יהיה לבעל מוטבציה לתת גט כדי שלא ישלם את סכום המזונות. אבל כבר הקשה עליו הרה"ג הרב יהודה דוד בלייך שליט"א (ס' בנתיבות ההלכה, חלק א, עמוד ט, בהערה שם) שאין זה דומה למצב של מגורשת ואינה מגורשת, שהרי שם יצר הבעל בעצמו את המצב הדחוק הזה כשנתן לאשתו גט באופן של ספק גירושין, ועל כן ניתן להיאמר שהוא אחראי לזון אותה, משא"כ כשיש גירושין אזרחיים דיתכן שהאשה בעצמה הגישה את הבקשה מהממשלה לקבל את הגירושין האזרחיים ועל כן קשה לחייב את הבעל במזונותיה מטעם זה, דנראה חיובו כקנס בלי טעם הגיוני.

ולפני כמה שנים, הציגו הצעה מוזרת מתנועת הקנסרביטיבי בארה"ב להכניס קטע בתוך שטר הכתובה שקובע שאם תהיה קטטה בין איש לאשתו ויקבלו גירושין אזרחיים, שהצדדים יסכימו להופיע בפני בית דין של התנועה שלהם ולעשות כפי הוראותיו. וקראו את קטע הזה בכתובה בשם ליבערמא"ן קלא"ס. אבל התנגדו כל הרבנים לזה מכמה טעמים נכונים: אחד, שאין להכניס קטעים חדשים בתוך שטר הכתובה בלי כובד ראש והסכמה מגדולי הפוסקים, ושני, שאין זה מועיל ללכת לפני הבית דין שלהם שאינם עושים גיטין כשרים ולכן מה הועילו המחדשים האלו בתקנתן.

ה. הסכם לחתום על שטר בירורין להפיע בפני בית דין מוסמך

ומכל מקום יש עצה טובה להחתים את בני הזוג על הסכם שהם יופיעו בפני בית הדין מסוים כשתהיה קטטה ביניהם, ובלבד שיהיה ב"ד דתי ומוסמך. ולעשות את דבר כזה באופן המועיל על פי הלכה הוא היסוד לקטע הראשון של ההסכם קדם-נישואין של ההסדרות הרבנים דאמריקא, הקובע שהצדדים מסכימים לבא בפני דיני בית דין דאמריקא ולציית לפסק דינם אם תהיה לבעל ואשתו איזה קטטה ויש תביעה להתגרש מאחד הצדדים. ודבר זה הוא לתועלת גדולה שהסכם זה מחייב את הצדדים גם מפאת ההלכה וגם לפי דיני הערכאות, שגם בתי המשפט יאכפו את ההסכם הזה.

בענין זה צריכים להבין שיש חילוק גדול בין סמכות בתי דין בארץ לבין סמכות הבתי דין בארה"ב. בארץ ישראל יש לבתי דין הרבניים סמכות לחייב את בעל להופיע בפניהם ולפסוק שהוא חייב לתת גט, או שיש מצוה עליו לתת גט, ולהוציא צו יציאה כנגדו, או לקחת ממנו את כרטיס הנסיעה שלו או לעשות דברים אחרים כנגדו עד שיתן גט, כפי מה שמותר על פי דין, וגם לחייב אותו לתת כסף בעבור מזונות אשתו כשהם עדיין נשואים על פי הלכה. אבל בארה"ב אין שום סמכות לבתי דין על פי דיני המדינה אם לא שבני הזוג יחתמו על שטר בוררות שהם מקבלים על עצמם את סמכות בית הדין לפסוק שהבעל חייב לתת גט או

שהאשה חייבת לקבל גט. וגם אין לבתי דין בארה"ב סמכות לדון בדיני ממונות של הצדדים המתגרשים או בשום דבר אחר בלי הסכמתם. ולכן חשוב מאד שהצדדים יחתמו על ההסכם כדי לתת סמכות משפטית לבתי הדין לטפל בגירושין שלהם (ועיין במאמר של מר עמיחי רדזינר, "הסכם קדם-נישואין למניעת סרבנות גט: בין אמריקה לישראל" בקובץ משפטים שנת תשע"ח, עמ' 5-59, שביאר שם את החילוק הזה בטור"ד).

ועל כן יש תיקון גדול במה שבני זוג יחתמו על הסכם קדם-נישואין בזמן שהם מתחתנים ורצוים לעשות דברים ביחד בלי קטטות ומריבות, ויסכימו ע"י הסכם הזה שאם ח"ו יגיע הזמן שתהיינה קטטות ומריבות ביניהם, הם מקבלים את סמכות בית דין פלוני (כגון בית דין דאמריקא) ומשעבדים את עצמם לעשות כפי הוראות הבית דין בענין לתת גט או לקבל גט. ואם יחתמו על ההסכם הזה בכתב, זה יועיל ע"פ דיני הערכאות ג"כ שהם יכופו לצדדים לעשות כפי מה שהסכימו בכתב בשטר בורות שלהם וכמו שנתבאר.

וכעין זה כתב הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל בתשובה (אגרות משה אה"ע ח"ד סי' קז) שהמליץ בעד רעיון כזה לכתוב בתוך שטר התנאים את הסכם כזה בין הצדדים, "בדבר שאלת כת"ה אם נכון להוסיף בשטר התנאים לשון כזה: אם אחרי הנשואין יבואו לידי פירוד, ח"ו, אז הבעל לא יעכב מליתן גט פטורין והאשה לא תסרב לקבלו, כאשר כך יצוה הב"ד פלוני ע"כ. ועל ידי הוספה זו יכריחו הערכאות שיצייתו שני הצדדים להב"ד, הוספת דבר זה מותר והגט לא יהיה גט מעושה. גם יש תועלת להצילה מכבלי העיגון".

ומעניין שהדגיש הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל בתשובתו הנ"ל שהסכם כזה יהיה לתועלת במיוחד מטעם שהערכאות יכירו בהסכם זה ויכופו את הצדדים לקיים את ההסכם (ועיין בזה גם מש"כ באגרות משה, ח"ד סי' צ, בענין תרגום הכתובה לאנגלית שהמליץ גם בדבר זה לכתחלה, "כדי ששטר כזה יוכל להתקבל בערכאות ויועיל, בכמה מקרים, למנוע שהבעל יעזוב את אשתו בגירושין דערכאות [דיווארס] ויעגנה בלא גט", ע"ש). ואין זה בעיה בכלל של אכיפת הגט ע"י ערכאות מפני שאין כופין על הגט אלא על ההסכם להופיע בפני בית הדין ובטח שזאת מצוה גדולה להופיע בפני בית דין ולא לפני הערכאות (עיין רש"י ריש פ' משפטים ד"ה לפנייהם). ואם הצדדים יופיעו ע"פ הסכם כזה בפני בית הדין, וביה"ד יחייב את הבעל לתת גט, הוא יהיה חייב בין ע"פ הלכה ובין ע"פ דיני המדינה לקיים פסק של בית הדין. וגם במקרה כזה אומרים לפי דברי המשנה (גיטין פח:) "ובעובדי כוכבים, חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך", ואם פסקו הב"ד שיש לכפות את הבעל לתת גט, הגט כשר אע"פ שאנסוהו העכו"ם לעשות כדברי בית הדין (עיין בתוס' שם, ד"ה ובעובדי כוכבים, ובשו"ע אה"ע סי' קלד, סע' ט).

ואפילו אם בתי המשפט רק יכריחו את הבעל להופיע בפני בית הדין (ע"פ הקטע הראשון של ההסכם הנ"ל, בלי להתייחס לקטע השני), יש עכ"פ הצלה פורתא, ואפילו יותר מזה. יש ביטוי מפורסם ש"תשעים אחוז מהצלחה בחיים הוא רק להופיע", ובמקרים של עגונה הנסיון מוכיח שתשעים אחוז מהצלחה לפתור את הבעיה באה ע"י שהבעל מופיע בפני בית הדין.

וזכורני פעם אחת שהבעל ברח מאשתו מארה"ב למדינת האלאנד וסירב לתת גט לאשתו והיא כמעט התייאשה מלקבל גט. אבל הזכרתי אותה שהיא חתמה על הסכם קדם-נישואין כזה והיא אמרה מה מועיל לי שחתמנו על הסכם הזה, הלא זה היה בארה"ב ועכשיו בעלי בהאלאנד. ואמרתי לה שאע"פ כן, למה לא תגידי לעורך דין שלך שם להראות את ההסכם הזה לשופט בהאלאנד. והיא הקשיבה לדברי, וכך עשה העורך דין שלה, והשופט פסק שחייב הבעל להופיע בפני הבית דין שלנו בנוא יארק כדי לסדר את ענין הגט. והבעל בעצמו החליט שאם חייב בכל אופן להופיע בפני בית הדין, יותר טוב לגמור את כל העסק ולתת לאשתו גט מיד, והתקשר אלי ע"י הטלפון לבקש אם אפשר לו לעשות את הגט בהאלאנד. ומיד דיברתי עם האב"ד שם, והוא סידר את הגט ושלח אלינו את הגט למסור לאשה, וכך פתרנו את מצב העגונה שלה.

אלא שהוסיף רב משה בתשובתו (שם) שטוב להחתים את הצדדים בשעת הנישואין על ההסכם אך ורק אם זה לא יגרום מחלוקת ומריבות בין הצדדים. ויש שטענו שתמיד הסכם כזה יגרום קטטה שאם תבקש האשה שהבעל יחתום על ההסכם, הוא ירגיש שהיא כבר מכינה את עצמה לגירושין בתחלת הנישואין. אבל באמת הדבר זה איננו, שאדרבה כשהבעל חותם על ההסכם הוא מראה לאשתו שהוא בעל נאמן רוח שאינו רוצה לנהוג איתה כשבוית חרב וכלשון הרמב"ם הנ"ל (אות ב). ודבר זה ינחיל אותם בדרך כלל נישואין טובים וקיימים. וכן יש להעיר שהבעל כבר מחייב את עצמו בכתובה בשעת הנישואין, ועיקר דברי הכתובה הוא שהבעל מתחייב לשלם סכום הכתובה ותוספתה במקרה של גירושין או מיתת הבעל. ואע"פ כן, כל בעל מחייב את עצמו בחיובי הכתובה בשמחה רבה בשעת הנישואין. והיום שההסכם קדם-נישואין יותר ידוע ומפורסם בעולמנו (לכל הפחות בארה"ב), נראה שאין חשש כל כך שחתמת הסכם הזה קודם שעת הנישואין יגרום לקטטות ומריבות.

ו. התחייבות מזונות מצד הבעל

וכאמור (אות א) יש קטע שני להסכם קדם-נישואין של ההסתדרות הרבנים דאמריקא, שהבעל מחייב את עצמו לשלם סך מזונות לאשתו בסכום של מאה וחמשים דולר בכל יום שהם נשואים מהזמן שהם לא ידורו ביחד, אם האשה תבקש את הכסף ממנו. ובאמת לפעמים לא יהיה כח לבית הדין להביא את הבעל לתת גט לאשתו אם אין לביה"ד הסמכות לחייב אותו לשלם כסף בעד מזונותיה מפני שבתי המשפט לא תמיד רוצים, וגם לא תמיד יכולים ע"פ דין, לכוף את הבעל אפילו כשיש פסק בית הדין שמצוה עליו לגרש, מפני (א) שלא כל המקרים הם מקרים שיש לפסוק כפייה; (ב) ואפילו אם הם מקרים שיש לפסוק כפייה, הרבה בתי משפט אינם מעוניינים לאכוף על הגט מפני שזה ענין של דת ולא ענין משפטי, ובתי המשפט בארה"ב מאד מקפידים על הפרדת הדת מהמדינה.

וז"ל של עיקר התחייבות של הבעל בהסכם קדם-נישואין הנ"ל בנוסח היסודי שחתמו עליו כמה פוסקים מומחים כמו שיבואר להלן (בדרך כלל הצדדים חותמים על התרגום לאנגלית):

חתימת ידי תעיד עלי כמאה עדים שהתחייבתי בקנא"ס לזון ולפרנס את אשתי מרת _____ כהלכות גוברין יהודאין דזנים ומפרנסים נשותיהם בקושטא. ואם ח"ו לא מיתדר לנו לקבוע דירתנו הקבועה ביחד בדירה אחת מאיזה טעם שיהיה אני מתחייב לה סך _____ דולר ליום עבור מזונותיה ופרנסתה כל זמן היותנו נשואים כדת משה וישראל. וחייב מזונות ופרנסה בסך הנ"ל יהיה בתוקפו גם אם יש לאשתי פרנסה ו/או הכנסה ממקום אחר. ואני מוחל לה כל הזכויות והחייבים שזוכה בהם אדם כשנושא אשה מתשמיש ומעשי ידיה בזמן שחייב סך הנ"ל בתוקפו. אולם אם אזמין אותה לדין תורה בנידון הפירוד בב"ד קבוע (של _____) וב"ד יפסקו עליה שהיא לא צאית דינא בענין הפירוד הן משום שתסרב להופיע לדין תורה והן אם תבא לב"ד _____ והב"ד יפסוק בינינו ואני אהיה מוכן לקיים פסק או הצעת הב"ד והיא תסרב לקיים פסק או הצעת הב"ד, יפסק חיובי זה. ואני מודה שההתחייבות שבשטר זה נעשה בקנין המועיל כדין תורה וכחומר כל שטרות בב"ד חשוב והתנאים נעשו כחומר כל התנאים. ולראיה באתי על החתום ב _____ ימים _____ לחדש _____ שנת תש _____ והכל שריר וקים.

ואע"פ שלא התייחס רב משה זצ"ל בתשובתו הנ"ל לחיוב ממון מצד הבעל בהסכם קדם הנישואין, בספר נחלת שבעה (סימן ט) הביא המחבר נוסח של תנאים אחרונים ובתוך הנוסח הזה יש תקנת שו"ם (מקהילות שפירא וורמייזא ומגנצא) שאם תהיה קטטה בין הבעל ואשה הם מסכימים ללכת לבית דין מסוים להשקיט את הקטטה ועד שיעשו ככה, הבכל מתחייב לשלם סכום מסוים בכל יום למזונות אשתו. וז"ל שם ואם ח"ו שיעשה כמר פ' הנ"ל לזוגתו מ' פלונית איזו דברים שאינה יכולה לסבול וצריכא לב"ד אז תכף ומיד יתן לה עשרה זהובים לפיזור מזונות וכן יתן לה כל חודש וחודש משך ימי הקטט וירד עמה בדיני ישראל לבית דין שלהם (ואם אין בית דין בעירם, יכתוב לבית דין הסמוך, או בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד) תוך שני שבועות אחר בקשתה ממנו, ועל פיהם יעמוד כל ריב וכל נגע. ואחר שנתפשרו תחזור מרת פלונית לבית בעלה עכ"ל.

ולפי הגאון הרב וויליג שליט"א הדבר מובן מאליו שלא בכל מקרה אפשר להשקיט את הריב, אבל בכל זאת הבעל מתחייב לשלם הסכום הזה כל עוד שבני הזוג עדיין נשואים ולא פסקו הבית דין בענין הקטטות שלהם, ובטח שהבעל יהיה חייב לשלם אפילו אם בסוף הבית דין יחליט שהם צריכים להתגרש. ואם כן יש כבר תקדים לנוסח הסכם קדם-נישואין של ההסתדרות הרבנים דאמריקא שמחייב את הבעל לשלם מזונות לאשתו אחרי שהם יתפרדו.

אולם הרה"ג הרב אשר וייס שליט"א (בתשובה ששלח להג' הרב וויליג שליט"א ולהג' הרב צבי גרטנר שליט"א) הגיב על טענה זו שקשה להחשיב את תנאים האחרונים של הנחלת שבעה לתקדים אם המגמה של הסכם קדם-נישואין היא שהבעל יסכים לתת גט תחת מלשלם סכום זה (באופן שאין סיכוי לשלום בית), שלפי פשטות הלשון של נוסח התנאים אחרונים שהובא בס' נחלת שבעה,

תכלית ההסכם היא שהבעל יזון את האשה עד שיחזור מצב של שלום בית ביניהם, ואין שום רמז לנתינת גט.

אבל בכל זאת הסכים הרב וייס שליט"א (בתשובתו הנ"ל) שהסכם קדם-נישואין של ההסדרות הרבנים דאמריקא הוא הסכם כשר וראוי מטעם דיש בו "תרת דמעליותא", (א) שאין חיוב המזונות של הבעל קשור לגט, אלא רק שיש לבעל מוטבציה לתת את הגט מיד אם אינו רוצה להישאר בנישואין ולזון את אשתו לעולמי עד, (ב) שאין התחייבות של הבעל נחשב לקנס אלא חיוב מזונות סבירים של הבעל לאשתו. ואם יטעון הטוען לומר שבהרבה מקרים הבעל יהיה פטור מחיוב מזונות על פי דין, כגון אם סכום מעשה ידיה של האשה שוה או בסכום יותר מחיוב מזונות שלו, וכן אם האשה מורדת ולא נהגה כהוגן, יש שתי תשובות בדבר: אחד, שלפי שיטת התורת גיטין (אה"ע סי' קלד ס"ק ו, הובא בפת"ש אה"ע סי' קלד, ס"ק ט) אפשר לבעל להתחייב לזון את אשתו ולמחול מראש את זכותו למעשה ידיה ולתשמיש, אע"פ שעל ידי זה הבעל יסכים לתת גט אם יש קטטה בין הצדדים והאשה תבקש גט. ולפי דברי התורת גיטין הנ"ל גט זה לא נחשב לגט מעושה מפני שהבעל באמת חייב במזונות, "וממילא יגרש, כיון שמונעת ממנו כל דבר והוא מחויב בכל החיובים, ואינו גט מעושה רק כשתולה הקנס בגט משא"כ כאן שאין הקנס תלוי בגט כלל". וכן הכא נמי בהסכם של קדם-נישואין של ההסדרות רבנים, הבעל מוחל על זכויותיו למעשה ידי האשה.

ועוד תשובה, כשהבעל יופיע בפני בית הדין, הוא יכול לטעון שהוא צריך להיות פטור מחיוב מזונות מטעם שהאשה מורדת או מטעם אחר, והדיינים ידונו בדבר זה כפי דברי ההסכם ולפי כל הנסיבות בנידון. וכתב הגאון הרב וייס שליט"א שאין זה תמיהה כל כך לחייב את הבעל עד שיבוא לבית הדין מפני שאין דרך האשה לטרוח בדין ודיינא, ומ"מ הבית דין ידון בטענותיו. וכידוע יש הרבה מקרים שאפילו אם האשה עזבה את הבית יש לה אמתלאות טובות שלא היתה יכולה לסבול את חיי האישות (עיין בשו"ע אה"ע סי' ע סע"ב), ויצטרך הבעל להוכיח שהיא באמת נחשבה כמורדת אם טענה כזו יועיל ע"פ דין או שהפסידה את זכות מזונות שלה באופן אחר. ואם ביה"ד יפסקו שאין לבעל עוד חיוב מזונות מאיזה טעם, האשה חייבת על פי ההסכם לציית לפסק בית הדין.

ז. אסמכתא

אלא שיש שטענו טענה חזקה שיש חשש כאן של אסמכתא לא קניא, שהחיוב מזונות במחילת מעשה ידיה ע"י הבעל הוא התחייבות על תנאי שהבעל רק חייב באופן שלא ימשיכו לדור ביחד. אבל לפי שיטת השו"ע (חו"מ סי' רז סע"ד) אין בעיה של אסמכתא אם המתחייב מחייב את עצמו מעכשיו, וכן כתוב בהסכם קדם-נישואין הזה (וזה הוספה לנוסח היסודי הנ"ל המופיע במכתב הרה"ג הרב זלמן נחמ"י גולדברג, בתאריך י"ח שבט תשס"ח) שהבעל מחייב את עצמו מעכשיו. וכן כתב המחבר שאין בעיה של אסמכתא אם קנו עליו בפני בית דין חשוב. אולם לפי שיטתו זה דוקא כשתפס זכויותיו בב"ד (חו"מ סי' רז סע"ד-טו), שלכאורה לא שייך

להסכם הזה. ומ"מ שיטת הרמ"א היא שאין בעיה של אסמכתא כשקנו ממנו ב"ד חשוב אפילו בלי לתפוס את זכויותיו בבית דין (ח"מ סי' רז סעי' טו), ולפי הרמ"א (שם סעי' טו), אפילו אם רק יצוה הבעל לכתוב שקנו ממנו בבית דין חשוב זה מספיק לחייב אותו מפני שהודאת בעל דין במאה עדים דמי. וזה באמת האופן של ההתחייבות בפני ב"ד חשוב בנוסח הסכם קדם-נישואין של ההסדרות הרבנים דאמריקא.

ובשיטת המחבר שקנין מעכשיו מועיל בפני עצמו, יש שאמרו שאין קנין מעכשיו מועיל לפי שיטת המחבר אם ההתחייבות אינו בדבר מסוים (עיין בדברי הגאון הרב יהודה דוד בלייך שליט"א, בספר בנתיבות ההלכה, חלק א, עמוד כד), אבל הביא הגאון הרב וויליג שליט"א (במאמר שעדיין לא נדפס) ראייה מחיוב של ערב שלפי השו"ע כן אפשר לחייב אדם את עצמו על ידי התחייבות מעכשיו אפילו בדבר שאינו מסוים (עיין שו"ע ח"מ סי' קלא, סעי' י, וז"ל ערב או קבלן שחייבו עצמם על תנאי, אף על פי שקנו מידו, לא נשתעבד מפני שהוא אסמכתא... ואם קנה מידו מעכשיו שיתחייב לו בממון זה אם יתקיים התנאי, הכל לפי תנאו, שכל קנין מעכשיו אין בו משום אסמכתא ע"כ). ומכל מקום כשיש גם כן קנין בפני ב"ד חשוב, כמו שיש בהסכם הזה, דבר זה מועיל אפילו בלי ההתחייבות של מעכשיו לפי דברי הרמ"א הנ"ל. ולמעשה שתי הלשונות מופיעות בהסכם הנוכחי, גם של התחייבות הבעל מעכשיו, וגם של קנין מן הבעל בפני ב"ד חשוב.

ח. קנס עצמו

אולם יש שהתנגדו להסכם קדם-נישואין הנ"ל מפני שחששו שעדיין יש אכיפת גט שלא על פי דין נגד מסרבי גט, שלפי דעתם מה שהבעל משלם ע"פ ההסכם הוא בתורת קנס אפילו אם אין בעיה של אסמכתא. והנה הביא הרמ"א (אה"ע סי' קלד, סעי' ד) ב' שיטות בראשונים כשאדם מחייב את עצמו בקנס אם לא יתן גט, ובסוף נותן גט, אם זה יהיה בעיה של גט מעושה (שזו שיטת הרשב"א) או לא (וזו שיטת המהרי"ק), וכתב הרמ"א שיש להקל בדיעבד וז"ל וטוב לחוש לכתחלה ולפטר מן הקנס, אבל אם כבר גירש מפני זה, ואפילו גירש מכח שבועה שעשה מעצמו לגרש, הגט כשר, הואיל ומתחלה לא אנסוהו על כך עכ"ל.

ואע"פ שהקיל הרמ"א אם כבר גירש מפני זה, קשה להציג לציבור הסכם שמיוסד על מה שהקיל הרמ"א רק בדיעבד, ובפרט שהרשב"א פוסל גט הבא מטעם קנס עצמו אפילו בדיעבד. ועוד כתב הרה"ג הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב סי' קסג) על פי דברי המשכנות יעקב (הובא בפ"ת לאה"ע סי' קלד ס"ק י) שאפילו המקילים יודו שאין להקל אפילו בדיעבד כשברור בשעת נתינת הגט שהבעל באמת אינו רוצה לתת גט ורק נותן את הגט מטעם הקנס שהביא על עצמו. ומטעמים אלו כתב הרה"ג הרב משה שטרנבוך שליט"א (בתשובה שנכתבה בשנת תשע"ה, ונדפסה בתשובות והנהגות ח"ז סי' קסה) שיש להטיל דופי על הסכם קדם-נישואין הנ"ל מפני שבעיקרון התחייבות הבעל נחשבה כקנס עצמו של הבעל. ועוד הביא מתשובת המהרשד"ם (אה"ע סי' סג) במי שנשבע לקיים דברי הבורר ואח"כ הבורר מחייב אותו להתגרש (ומנע ממנו קצת מרכושו

עד שיעשה כן) שזה נחשב לגט מעושה אפילו לדעת המקילין הנ"ל מפני שלא עלה על דעת הבעל שיחייב אותו הבורר לגרש.

אולם בתשובת הגאון הרב שטרנבוך שליט"א הנ"ל התייחס במיוחד לסכום ההתחייבות בתוך ההסכם קדם-נישואין של הסתדרות הרבנים דאמריקא שהוא מאה וחמשים דולר לכל יום, וכתב שזה ממש סכום מוגזם ומופרז שרוב האנשים בארץ אינם משלמים סך כזה בכל יום בשביל הצרכי חייו יום יום שלהם. אבל הגאון הרב וויליג שליט"א ביקר אצלו אח"כ והסביר שהסכום בהסכם הוא בשביל יושבי ארה"ב. ובאמת מומחה פיננסי אחד שהוא פקח בענינים אלו עשה סיקור רחב בכל הקהילות הגדולות של יהודים באמריקא ומצא שברובא דרובא של הקהילות הסכום הזה מדויק מאד ליהודים הדרים בארה"ב (והיום יש מקום לחייב אפילו יותר מסכום זה). ואפילו אם הסכום היה רק כפי מה שהורגלה האשה במשפחתה לפני שהתחתנה עם הבעל, פסקינן שעולה עמו ואינה יורדת עמו (עיין כתובות מח., שו"ע אה"ע סי' פב, סע' ג). ומכל מקום ליתר שאת הכנסנו שינוי בתוך לשון ההסכם לתת סמכות לבית דין לצמצם את סכום המזונות אם נמצא במקרה מסוים שהמחיר גבוה מדאי מיוקר המחיה של הזוג.

ואגב יש להעיר שמה שצריך הב"ד את הכח להפחית את הסכום הזה מהוה עוד טעם חשוב למה יש צורך שבנוסף לקטע השני בהסכם בענין התחייבות הבעל, יש צורך גדול גם לקטע הראשון הנ"ל של ההסכם, שהצדדים יתנו סמכות לבית הדין לדון בהסכם ולא לדון ע"י הערכאות. והיינו שבנוסף לאיסור חמור למי שדן בערכאות יש עוד בעיה שכנראה שופטי בית המשפט לא יבינו לשנות את הסכום בהסכם מפני הנסיבות ממוניות של הבעל והזוג, וזה יכול לגרום אכיפה מבתי המשפט באופן שאינו על פי דין ויכול לגרום ח"ו לגט מעושה ע"פ הסוגיא בגיטין (פח:). הנ"ל. וכן בית המשפט לא ישקול בדברים שבהם אפשר שהפסידה האשה את הזכות לקבל את מזונותיה בעיני בית הדין. ומטעמים האלו החליט הבית דין דאמריקא לפני עשרים וחמש שנים ששני הקטעים צריכים להיות בהסכם אחד, ולא שיחתמו הצדדים דוקא על חיוב הממון של הבעל בלי להסכים שהם מקבלים על עצמם את סמכות בית הדין לדון בכל דברי ההסכם (אלא שמכל מקום יכולים הערכאות לכופף אותם להופיע בפני בית הדין כמבואר בדברי הרב משה פיינשטיין הנ"ל, אות ה).

ומכל מקום נראה כדברי הגאון הרב וייס הנ"ל שאין בהסכם קדם-נישואין של הסתדרות הרבנים דאמריקא שום קנס כלל אלא חיוב מזונות, וא"כ אינו דומה למצב של קנס עצמו. וגם מה שכתב הרב שטרנבוך שליט"א שהחזון איש (אה"ע סי' צט ס"ק ו) חלק על התורת גיטין וסבר שאם אונסין את הבעל בלי להזכיר את הגט וברור שכוונתם לאונסו על עיכוב הגירושין, הרי זה גט מעושה לדעתו, כנראה שזה אינו שייך במקום שאין אונס בכלל אלא התחייבות מן הבעל לשלם מזונות סבירים. ומ"מ מש"כ התורת גיטין אפילו במקרה של אונס שאם האונס אינו קשור לגט אין בעיה של גט מעושה הוא סניף גדול לסמוך עליו בשעת הצורך. וכעין

זה כתב הרב אשר וייס שליט"א שיש גם לסמוך על פסק הרמ"א להכשיר גט בדיעבד אפילו במקרה של קנס עצמו ובפרט בנידון דידן.

ובשעה שהכין הרב ווילג שליט"א את ההסכם, קיבל הסכמות בכתב בשנת תשנ"ב על לשון ההתחייבות הנ"ל (אות ה) מהגאון הרב זלמן נחמ"י גודלברג זצ"ל, מהגאון הראשון לציון מרן הרב עובדי' יוסף זצ"ל (שכתב למעלה מחתימתו, "אני מסכים להצעה הנ"ל"), מהגאון הרב חיים גדלי' ציבמליסט זצ"ל, מהגאון הרב יצחק אייזיק ליבעס זצ"ל, אב"ד דאיגוד הרבנים דאמריקא, ומהגאון הרב גדלי' דוב שווארץ זצ"ל, שהיה אז אב"ד בבית דין דאמריקא. וכן אחרי שהכנסנו כמה תיקונים קטנים הראה הרב ווילג שליט"א את ההסכם עוד פעם לגאון הרב זלמן נחמ"י גודלברג זצ"ל (בשנת תשס"ח כנ"ל) וחתם הרב גודלברג על הנוסח עם התיקונים, אלא שהדגיש בעל פה שחשוב מאד כפי שנתבאר לא לתלות את ההתחייבות ממונית של הבעל בנתינת הגט בשום אופן, אפילו בדף הביאור שהצדדים מקבלים מן ביה"ד לבאר את אופי ודברי ההסכם. וכן דקדקנו לעשות כדבריו, שלא לתלות בהדיא את שני הדברים אחד בשני אפילו ברמיזה, ובהתאם לדברי התורת גיטין הנ"ל. ונראה שהסכם קדם-נישואין הזה של הסתדרות הרבנים דאמריקא כבר הציל, או סייע להציל, מאות נשים מבכבלי העיגון בעזה"ת.

ט. הבנת ההסכם ע"י הבעל

ולפני כמה שנים הביאו בשם הגאון הרב אלישיב זצ"ל עוד חשש שאולי לא יבין הבעל את דברי ההסכם וע"כ לא יחתום על זה בהבנה מספקת. אבל העיר הג' הרב ווילג שליט"א דפסקינן (עיין שו"ע חו"מ סי' מה, סע' ג, ובשו"ת יביע אומר אה"ע ח"ג סי' יג) שכל אחד שחותם על הסכם, אפילו אם אינו בלשונו הרגיל שלו, מוחזק כמבין ומתחייב על כל מה שחתם (עיין ערוה"ש סי' סא, סע' ז).

אלא יש שביארו את דברי הרב אלישיב (עיין בספר בנתיבות ההלכה הנ"ל, עמ' כד-כה בהערה שם) שהחשש שלו היה שאולי הבעל אינו יודע כשהוא מצהיר שמחייב את עצמו בפני ב"ד חשוב שזה על פי הכלל של הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. ואולי באמת כדאי להכניס תיקון בתוך ההסכם לכתוב את זה במפורש. אבל העיר הרב ווילג שליט"א שהרב אלישיב זצ"ל בעצמו כתב במקום אחר (קובץ תשובות ח"א סי' קסג) בטעם שאין כל חיובי כתובה ותוספתה שמתחייב הבעל לשלם אם יגרש או ימות נחשבים בגדר אסמכתא, שהתחייבות זו מועיל ע"פ מימרא דרב גידל אמר רב (קידושין ט:) בעניני שטרי פסיקתא בשעת הנישואין, "עמדו וקדשו – קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה" (עיין קידושין ט:). וא"כ יש לומר אותו דבר בענין הסכם קדם-נישואין זה שחותמים הצדדים עליו בשעת נישואין, ולפי זה אין צורך לב"ד חשוב כלל.

י. הסכם קדם-נישואין בארה"ב מביא את הצדדים לב"ד ומוציא אותם מן הערכאות

ובארץ כמדומה לי שהרבנים המובהקים אינם ממליצים באותה מדה של רבני ההסתדרות הרבים דאמריקא בהסכם קדם-נישואין. אבל נראה לי פשוט ע"פ מה שביארנו לעיל (אות

ה) שזה מפני שאין אותו הצורך בארץ לייסד הסכם כזה, מפני שיש לדיינים בארץ כבר את הסמכות לכופ את הבעל להופיע בפניהם בענין הגט ואם הם יפסקו שהוא חייב לתת גט, והוא יסרב לציית לבית הדין, יש כח ביותר לבתי הדין בארץ לחייב כסף וגם לעשות דברים אחרים נגד הבעל (כגון לשים אותו בבית הכלא במקרים קיצוניים) כפי שיצטרך וכפי שמותר על פי דין. ואדרבה, יש כמה הסכמי קדם-נישואין בארץ (ולא מדברים עכשיו על כולם ביחד, ויתכן שיש הסכמים שהם יותר טובים, והסכמים שהם יותר גרועים) שבניגוד להסכם קדם-נישואין של הסדרות הרבנים דאמריקא, אינם נותנים סמכות לבתי הדין הרבניים אלא מוציאים את הסמכות מבתי הדין, ובודאי שזה דבר הפוך לגמרי.

ומחששות אלו יש שטענו כמו"כ שההסכם קדם-נישואין יגרום לנשים לרוץ לערכאות, אבל האמת היא, כפי שכתב הגאון הרב זלמן נחמ"י גולדברג זצ"ל (עיין בחילוף מכתבים בינו לבין הג' הרב צבי גרטנר שליט"א בקובץ ישורון, כרך יא), שאחד מן העדיפויות של הסכם קדם-נישואין של ההסדרות הרבנים דאמריקא הוא שהצדדים מסכימים ללכת בדוקא לבית דין ולא ללכת לערכאות. וכן יש קטעים נוספים בהסכם שבהם אפשר לבני הזוג לקבל על עצמם סמכות בית הדין לדון בכל הסכסוכים שביניהם כולל כל עניני ממוניות וילדים, והרבה בני זוג חותמים על הקטעים האלו. ואפילו אם יש בעולם הסכמי קדם-נישואין גרועים שאין לתמוך בהם, חלילה להמית צדיק עם רשע ובודאי לא כל ההסכמי קדם-נישואין בחדא מחתא מחתינהו.

סוף דבר נראה שראוי לרבנים המטפלים בענינים אלו להבטיח שיהיה הסכם קדם-נישואין טוב שמועיל על פי תורה לפתור בעיות של עגונות, וכמו שעמל הנחלת שבעה הרבה להביא את כל ההסכמים המועילים בתוך ספר אחד, וביניהם התנאים אחרונים שקבע התחייבות בין הבעל לאשה כשיהיה להם קטטה. וכמה שקדו חכמינו ז"ל על תקנת בנות ישראל, ואפילו בענין הכתובה אמרו שתיקנו כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (עיין יבמות פט., וברמב"ם הל' אישות פ"י הלכה ז). וכן נראה שאם במקרים מסוימים יש מצוה על הבעל לגרש את אשתו אלא שקלה בעיניו ביותר שלא להוציאה, מוטל עלינו לעשות כפי היכולת לתקן את הדבר הזה כדי שהבעל לא יעגן ח"ו את אשתו.

ודע שכל מה שכתבתי כאן הוא בתורה להגדיל תורה ולהאדירה, ובטח שאפשר להאריך יותר בדברים האלו. אבל מכל מקום חשוב להבין למה הרבה רבנים מובהקים תומכים בהסכם הזה. ויה"ר שהקב"ה יעזרנו להציל נשים מכבלי העיגון על פי משפטי התורה, וע"י זה נזכה לבנות בית א-לקינו בקרוב (כדאיתא בדברי המהרש"א בסוף מס' יבמות), ולברכת הנביא (ישעיהו א:כו) ואשיבה שופטי כבראשונה ויועצין כבתחלה בב"א.